

XALQ TA'LIMI
ILMIY-METODIK JURNALI

Bilm, masala ko'rkana
Bilm, masala ko'rkana
Bilm, masala ko'rkana

ISSN 2181-7839

Maqola jurnalda nashr etilganligi haqida

SERTIFIKAT

№ 0046

MAFTUNA ISLAMOVA

(maqola muallifi)

YOSHLARDA KREATIV TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

nomli maqolasi jurnalning 3 -sonida (May-Iyun (Maxsus son)) nashr etildi

Ushbu maqola ekspert baholashdan (taqrizlar olindi) o'tkazildi,
ijobiy baholandi va jurnalda nashr etish uchun tavsiya etildi

Jurnal 1918-yildan nashr qilinadi

Bosh muharrir:

S. Mahmudov

TOSHKENT-2020

ISSN 2181-7839

XALQ TA'LIMI

PUBLIC EDUCATION

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

3
maxsus
2020

www.xtjurnali.zn.uz

<https://t.me/xalqtaлимijn>

TAHRIRIYAT

4	Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija
---	---

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

J. Usarov, Z. Sangirova	6	Tabiiy fanlarni o'qitishda blok-modul tizimiga qo'yiladigan kompetensiyaviy talablar
S. Qorayev, M. Xusanova	11	Professional ta'limda kasb-hunar maktablari faoliyatini sifatli tashkil etish masalalari
K. Suyarov	16	Ta'lim oluvchilarda o'quv-tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va pedagogik shart-sharoitlar
M. Tilakova, N. Eshmonova	22	Kreativ qobiliyat va uni takomillashtirish mexanizmlarining ilmiy-pedagogik ta'tiqini
O. Yo'ldoshev	26	O'quvchilar aksilogik tarbiyasi va texnogen shivilizatsiya: sabab, oqibat va natija
M. Qurbanova	29	Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishning ahamiyati
M. Islamova	33	Yoshlarda kreativ tafakkumi shakllantirishning pedagogik asoslari

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

G. Emazarova, M. Qurbanova	37	Mustaqil ishlarni tashkil etish asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan metodlar
U. Yaxshiyev	43	Ta'lim sharoitida chiziqli diofant tenglamalarini yechishda ijodkorlikning uzviy birligi va ahamiyati
Z. Erkaboyeva, I. Lapsanova	48	Funksiyalarning qiymatlar sohasini aniqlash metodikasi

ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

A. Raxmonov	51	Zamonaviy o'quv mashg'uloti va ta'limning o'ziga xos imkoniyatlari
-------------	----	--

TA'LIMDA MENEJMENT

I. Qodirov	55	Zamonaviy umumta'lim maktablari boshqaruvida rahbarlik mahorati va mas'uliyati
------------	----	--

MUSIQA VA SAN'AT TA'LIMI

S. Mahkamova, M. Asadullayeva	60	Yoshlarni ma'naviy tarbiyalashda qo'shiqchilik san'atining tutgan o'rni
M. Muxiddinova, M. Xalilova	64	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalarini musiqa tarbiyasi vositasi sifatida qo'llashning xususiyatlari

TA'LIMDA SOTSIOLOGIYA VA STATISTIKA

D. Ismoilova	69	Zamonaviy didaktik yondashuvlar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari ta'lim mazmunini prognostika qilish
--------------	----	--

YOSHLARDA KREATIV TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Annotatsiya

Maqolada jamiyat uchun kreativ tafakkurli yoshlarni tayyorlash, ularni kreativ tafakkurga o'rgatish, intellektini aniq maqsadga yo'naltirilgan tarzda erkin ishlata olish, aqliy salohiyatni ishga solish qobiliyati, ya'ni kreativlikni tarbiyalash masalalari yoritilgan. Shuningdek, pedagoglarning kreativlikni tarbiyalashga e'tibor qaratishlari hamda ba'zi mezonlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar. Kreativ tafakkur, intellekt, aqliy salohiyat, kreativ fikrlar, g'oyalar inkubatsiyasi, konsentratsiya jarayoni, analitik tahlil, analiz va sintez.

В данной статье рассматриваются вопросы воспитания креативного мышления молодежи в обществе, обучения креативному мышлению, свободного использования интеллекта целенаправленно, умения использовать интеллектуальный потенциал, то есть стимулирования творчества. Также было отмечено, что педагоги уделяют внимание воспитанию креативности, а также приведены некоторые критерии.

Ключевые слова. Креативное мышление, интеллект, умственные способности, креативное мышление, инкубация идей, процесс концентрации, аналитический анализ, анализ и синтез.

This article discusses the issues of educating young people in creative thinking in society, teaching creative thinking, the free use of intelligence purposefully, the ability to use intellectual potential, that is, stimulating creativity. It was also noted that teachers pay attention to the education of creativity, and some criteria are given.

Key words. Creative thinking, intelligence, mental abilities, creative thinking, incubation of ideas, concentration process, analytical analysis, analysis and synthesis.

Kreativ tafakkur jamiyat taraqqiyotining yangi bosqichlarini egallash uchun xizmat qiladigan noan'anaviy fikrlash qobiliyati va taraqqiyot omillarini ta'minlashga yo'naltirilgan tafakkur hisoblanadi.

Rivojlangan davlatlar xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida eng quyi bosqichdan tortib eng yuqori darajalargacha kreativ tafakkur talab qilinadi. Chunki u jamiyat taraqqiyotining takomili, o'sishi, rivojlanishi, kengayishi va mo'tadil saqlanishining vositasidir. Shu nuqtai nazardan pedagogik faoliyatda shunday o'qitishni tashkil etish kerakki, o'quvchi kreativ fikrlovchi, kelgusida zamonaviy jamiyat va ishlab chiqarishda muhim rejalashtirish, tashkilillashtirish, tahlil qilish, asoslash, motivatsiyalash, nazorat qilish kabi funksiyalarni kreativ tashkil etish imkoniyatiga ega bo'lsin.

Kreativ tafakkur inson ma'naviyati, tarbiyasi, bilimi, intellekti, iqtidori kabilarni ishlata olish qobiliyatini qamrab oladi. Demak, har bir fan o'qituvchisi o'quvchilarda mana shu xislatlarni pedagogik diagnostika metodlari orqali aniqlagan holda, uni shakllantirish va rivojlantirishi zarur. Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarni ong, tafakkur va aqlni barcha yo'nallishlarda istiqbolni ko'rish va anglashga o'rgatish, ularda tafakkur

va aqlning peshqadamligi, tafakkurning noan'anaviyligi, oldindan bashorat qilish, ya'ni prognoz qila olish kabi xususiyatlarni pedagogik jarayonda maqsadli shakllantirishi kerak.

Kreativ shakllanish bir necha bosqichda namoyon bo'ladi. Jumladan:

- har qanday muammoning yechimi bo'yicha bir emas, bir nechta yechimlarni ko'rsata olish hamda ularning barchasini o'ziga xos ijobiy va salbiy tomonlarini chuqur asoslab berish, ko'pchilik o'ylab ko'rmaydigan masalaning boshqa jihatlarini ochib berish kabi aql peshqadamligiga ega bo'lish;

- zamonaviy taraqqiyot uchun yangi yo'nalishlar va yo'llarni ko'ra bilish, ularni tafakkur qila olish va shakllantira bilish, faoliyatni yangilash, faoliyatdagi masalalar yechimini yangi yo'nalishlarini topa bilish kabi noan'anaviy tafakkurga ega bo'lish.

O'z mehnat faoliyati sohasidagi istiqbol o'zgarishlarning mohiyati, zaruriyati, amalga oshirish muddatlarini tafakkur orqali oldindan anglash kabi prognoz, bashorat qila olish singari xususiyatlar uzluksiz ta'lim jarayonida shakllanishi va takomillashishi o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonini qanday tashkil etishiga bog'liq.¹

Ushbu xususiyatlar ma'ruzalar, pand-nasihat yoki ko'rsatmalar bilan emas, balki yo'naltirish, abstrakt mashqlar va bilimlar asosida tarbiyalash orqali bilan hosil qilinishi mumkin.

Kreativ tafakkur maqsadga yo'naltirilgan, ammo shu vaqtgacha ma'lum bo'lmagan va an'anaviy tarzda tajribaga kiritilmagan, butunlay yangi usul, yo'l, vosita, yondashuvlarning tanlanishi va ishlab chiqilishini anglatadi.

Katta, keng qamrovli ishlab chiqarish tarmoqlarida o'nlab yoki yuzlab kreativ tafakkurga ega bo'lgan insonlarning fikrlari, qarashlari va tahlillarni umumlashtirish, rejalashtirish, o'rganish va umumiy yechimga keltirish asosida nostandard qarorlar va yechimlar qabul qilinadi. Jahonda katta biznes strukturalarning faoliyati korporativ manfaatlar tafakkuri tang'ib qilinishi kreativ tafakkurning vujudga kelishiga turtki bo'lgan.

Kreativ fikrlar inson ongining yuqori chegarasidagi va u o'rganmagan fikrlar, noan'anaviy usullar, mavjud holat negizida yangi qarashlar asosida yangicha faoliyatni tashkil etishga qaratilgan mustaqil mushohadalardir.

Insonda ma'lum soha bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarning hamda tarbiyalanganlikning mavjudligi kreativ tafakkurni shakllantirishga asos bo'lib xizmat qiladi.²

Zamonaviy menejmentda kreativ tafakkur amaliyotini bildiruvchi ma'lum tizim shakllantirilgan bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1. Analitik tahlil jarayoni – bu tayyorgarlik jarayoni bo'lib, u axborotlarni yig'ish va tahlil qilish, mavjud vaziyat tahlili, axborotlarni umumlashtirish, ko'rsatkichlarni taqqoslash jarayoni.

2. Konsentratsiya jarayoni – ma'lum bir muammo atrofida aqliy salohiyatning mujassamlashuvi, ma'lum faktlar, ularning tizimi, tahlili olib boriladi. Aqliy salohiyat yetishmovchiligi jarayonidan o'tish va mazkur jarayonni bosib o'tishga intilish hamda ong faolligining ba'zan ko'tarilishi yoki pasayishi, insonning muammo tahliliga berilishi, natijada turli yangi nostandard g'oyalarning tug'ilish va shakllanish jarayoni.

3. G'oyalar inkubatsiyasi jarayoni – aqliy konsentratsiya jarayonida yuzaga kelgan barcha mavjud g'oyalar ong ortiga o'tib, ular mudroq holga keltiriladi. Tafakkur

¹ Kaldibekova A.S., Xodjaev B.X. O'quvchilarning bilish faolligini oshirish yo'li. –T.: TDPU, 2006

² Emazarova G.O. Yosh avlodni hayotga tayyorlashda milliy qadriyatlar ahamiyati // O'zbekiston ayollarining fan, ta'lim, madaniyat va biznes sohasidagi yutuqlari mavzuidagi Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Jizzax. 2017. – B. 404-405.

qilish jarayonida ular metodologik asoslarda qayta tahlildan o'tkaziladi va guruhlanadi. Shaxsiy senzura yangi g'oyalarning barchasini axloqiy-ma'naviy va qadriyatlar nuqtai nazarida nazoratdan o'tkazadi. So'ng mazkur g'oyalar pishib yetilgan tayyor tarzda inson psixikasiga o'tkaziladi.

4. G'oyalar tahlilini amalga oshirish jarayoni – g'oyalar tahlilini amalga oshirishda, g'oyalar qidirishda to'liqini taraqqiyot jarayoni sodir bo'ladi. Inson tafakkurida ba'zi o'zgarishlar sodir bo'ladi, bunda inson tafakkuri o'zini tinch va osuda tutmaydi, balki u turli keskin harakatlarga moyil bo'ladi. Bu vaqtda odam bir mavzudan birdaniga boshqa mavzuga o'tib ketishi, ba'zi harakatlarni bajarishi mumkin bo'ladi. Bu inson tafakkurida kechayotgan ong oqimlarining faoliyati hisoblanadi. Ushbu jarayonlarning natijasi sifatida so'nggi qaror kelib chiqadi.

5. Analiz va sintez jarayoni – kreativ tafakkur faoliyati natijalarni tahlil qilish jarayoni, ya'ni mantiqiy tahlil jarayoni. Bu davrda ong oqimida kelib chiqqan barcha g'oyalar yaxlitlik va umumiylikda tahlildan o'tkaziladi hamda kreativ tafakkur mehnatining natijasi sifatida so'nggi qaror qabul qilinadi.

Yuqorida qayd etilgan jarayonlar o'ta murakkab jarayonlar bo'lib, u tezlik bilan amalga oshiriladi. Kreativlik tafakkuri odatdagi fikrlash yo'lidan ancha qiziqarli bo'lgan noan'anaviy usullarga olib keladi, shu sababli inson tafakkurida optimal qarorlar vujudga keladi va tug'iladi. Original, unikal, noan'anaviy, optimal qarorlar esa zamonaviy jamiyatni ilg'orli, taraqqiyot, iqtisodiy taraqqiyot sari yetaklovchi kuch hisoblanadi.

Intellekt insonning aqliy salohiyati bo'lsa, kreativlik mana shu aqliy salohiyatni maqsadga yo'naltirilgan tarzda erkin ishlata olish qobiliyati hisoblanadi. U inson faoliyatiga ilhom va ijodkorlik kabi xususiyatlarni baxsh etadi.³

Intellektuallik yoshlarning aqliy salohiyatini shakllantirish, ularni zamonaviy jamiyatda yashashga tayyorlashning quyi bosqichi hisoblanadi. Ularni kreativ tafakkurga o'rgatishgina ularning aqliy salohiyatini ishga sola olish qobiliyati tarbiyalanganligini ko'rsatadi. Ya'ni kreativlik mavjud muammolarning yangicha yechimlaridir.

Pedagoglarning kreativlikni tarbiyalashga e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiqdir. Buning uchun, birinchi navbatda, kreativ tafakkur o'qituvchining o'zida mujassam bo'lishi zarur.

Quyida kreativlikni tarbiyalashning ba'zi mezonlarini keltiramiz:

- o'z tafakkuringizni original, optimal yechimlar topish va ularni targ'ib qilishga qaratib, yangi g'oyalarni ishlab chiqishga o'zingizni undang;
- yangiliklardan yoki boshqa insonlar siz to'g'ringizda noto'g'ri tushunchaga bori-shidan cho'chimang;
- keng mushohada etishga harakat qiling, an'anaviy bo'lmagan usullardan foydalanish, o'z tafakkur tarzi, milliy mentalitet va stereotiplar qobig'idan chiqib ketishga urining, erkin ijodiy mushohada yuring;
- birinchi tajribangiz muvaffaqiyatsiz bo'lsa ham, o'z tajribangizdan voz kech-mang, noan'anaviy usullarda fikrlashni davom ettiring, masala yechimining boshqa variantlarini topishga harakat qiling, boshqa yo'llarni aqlan qidirib topishda davom eting;
- disput, diskussiya, bahs, munozaralar uchun doimo ochiq bo'ling, uni o'zingizga qaratilganligiga ishonmang, bahsni to'g'ri tashkil qiling, o'z fikringizni har qanday bahs-lashuv jarayonida nazorat qilib boring;
- tushunarsiz narsa va hodisalarning mohiyatini anglashga harakat qiling;

³ Emazarova G.O. Kasbiy yo'naltirish ishlari (kasb-hunar kollejlari misolida). Uslubiy qo'llanma. – Navoiy, 2017-y. – 132 b.

– an'anaviy usullarda faoliyat olib borishdan voz keching, yangi usullarda ishlashga urinib ko'ring;

– yangi g'oyalardan qo'rqmang, ularni albatta keng qo'llang.

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda dunyo ta'lim hamjamiyati, pedagogika va psixologiya oldida ta'lim muassasalarida shaxsni optimal rivojlantirish vazifasi turibdi. XXI asr yoshlarining bilimlarni o'zlashtirishda, ularni ertangi jamiyatga tayyorlashda nafaqat an'anaviy, balki noan'anaviy kreativ tafakkurga ega bo'lgan kadrlar qilib tayyorlashimiz zarur. Zero, zamonaviy ta'lim taraqqiyoti yangi bilim, malaka va g'oyalar hisobiga rivojlanadi. Bu esa o'z o'rnida jamiyat taraqqiyoti, xalq farovonligi va davlatimiz ravnaqi uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kaldibekova A.S., Xodjaev B.X. *O'quvchilarning bilish faolligini oshirish yo'llari*. – T.: TDPU, 2006.
2. Tuychieva G. *Yoshlar va konfliktlar: Konfliktlar yechimiga o'rganish*. – T., 2008. 128-b.
3. Ernazarova G.O. *Kasbiy yunaltirish ishlari (kasb-hunar kollejlari misolida). Usuliy qo'llanma*. Navoiy, 2017-y, 132-b.
4. Ernazarova G.O. *Yosh avlodni hayotga tayyorlashda milliy qadriyatlarning ahamiyati // O'zbekiston ayollarining fan, ta'lim, madaniyat va biznes sohasidagi yutuqlari mavzuidagi Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Jizzax. 2017, – B. 404-405.*